

IZAZOVI I PRILIKE ZA DRVNU INDUSTRIJU U SVIJETLU SAVREMENIH EVROPSKIH REGULATORNIH ZAHTJEVA

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR THE WOOD INDUSTRY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE LIGHTS OF MODERN EUROPEAN REGULATORY REQUIREMENTS

Doc.dr. Sanin Hasanić,
Secom d.o.o.
Visoko

REZIME

Drvena industrija Bosne i Hercegovine, kao jedan od ključnih sektora domaće privrede, suočava se sa sve brojnijim izazovima u kontekstu sve strožijih i zahtjevnijih međunarodnih regulatornih okvira i zahtjeva tržišta.

U ovom radu će biti predstavljene aktuelne i nadolazeće teme i izazovi za drvnu industriju sa posebnim fokusom na implementaciju i usklađenost tri međunarodna standarda i inicijative.

Svaki od standarda i inicijativa nosi, sa sobom, specifične zahtjeve ali i potencijalne koristi, posebno u pružanju mogućnosti pristupa tržištima EU i očuvanja održive proizvodnje.

Ključne riječi: Drvena industrija, standardi, tržište.

ABSTRACT

The wood industry of Bosnia and Herzegovina is the one of key sector of the national economy, is facing a lot of challenges stemming from increasingly stringent international regulatory framework and market demands.

This paper explore the current and emerging challenges for the wood industry of Bosnia and Herzegovina, with a particular focus on compliance with three major international standards and initiatives.

Each of these frameworks brings specific obligations, but also potential benefits, especially in terms of market access to the European Union and long-term sustainability of production.

Keywords: Wood industry, standards, market.

#

#

1. UVOD

Drvena industrija Bosne i Hercegovine predstavlja jedan od, strateški, najvažnijih sektora domaće privrede, kako po pitanju izvozne orijentacije tako i u pogledu zapošljavanja i valorizacije domaćih prirodnih resursa. Zahvaljujući bogatstvu šumskih resursa i dugoj tradiciji obrade drveta, ovaj sektor ostvaruje značajne prihode iz izvoza, posebno sa tržišta Evropske unije. Savremeni tokovi u međunarodnoj trgovini i industrijskoj proizvodnji sve više se oblikuju kroz principe održivog razvoja, zelene i cirkularne ekonomije, što za drvnu industriju Bosne i Hercegovine postavlja niz izazova ali i otvara mogućnosti za strateško pozicioniranje [1]. Sve veći zahtjevi koji se postavljaju pred izvoznike, trenutno, izuzetno loše

stanje na tržištu te posljednje odluke vlada u BiH koje su drvoprerađivače dovele u izuzetno tešku poziciju, u odnosu na konkurenciju, te smanjenja mogućnosti ulaganja u nove tehnologije, digitalizaciju i obezbjeđenje novih standarda i zahtjeva od strane EU.

U tom kontekstu, ovaj rad, istražuje aktuelne i nadolazeće izazove za drvnu industriju BiH, sa posebnim fokusom na implementaciju i usklađenost tri ključna standarda i inicijative:

- **amfori BSCI** – inicijativa koja se fokusira na jačanje socijalne odgovornosti u lancima snabdijevanja, posebno kroz poštivanje radnih i ljudskih prava kod dobavljača širom svijeta.
- **CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism)** – mehanizam kojim EU uvodi dodatne carinske troškove na proizvode uvoznika koji dolaze iz zemalja sa slabijim politikama kontrole emisije CO₂, s ciljem sprečavanja tzv. „ugljičnog curenja" i zaštite domaćih industrija koje posluju u okviru evropskog sistema trgovanja emisijama.
- **EUDR (EU Deforestation Regulation)** – nova uredba koja od decembra 2024. uvodi stroge zahtjeve za praćenje i dokazivanje da proizvodi drvnog porijekla (kao i drugi rizični proizvodi) nisu povezani s krčenjem šuma ili degradacijom šumskih ekosistema.

Svaki od ovih standarda i inicijative nosi, sa sobom, specifične zahtjeve, ali i potencijalne koristi, posebno u dijelu omogućavanja pristupa tržištima Evropske Unije i očuvanja dugoročne stabilnosti i održivosti proizvodnje. Ove inicijative i standardi usmjereni su, u prvom redu, postojanju veće društvene odgovornosti u lancima snabdijevanja, smanjenju emisije karbon monoksida te osiguranju da proizvodi od drveta ne dolaze iz šuma u kojima je vršena gola i neplanska sječa šume.

Status drvne industrije BiH na međunarodnom tržištu zahtjeva jasno razumjevanje i pravovremeno prilagođavanje i usvajanje savremenim regulatornim okvirima koji dominiraju u Evropskoj Uniji. Uspješno pozicioniranje drvne industrije Bosne i Hercegovine na međunarodnom tržištu zahtjeva jasno razumjevanje i pravovremeno prilagođavanje savremenim regulatornim okvirom koji dominira u Evropskoj uniji. EU je u posljednjih deset godina značajno unaprijedila svoj zakonodavni okvir u pravcu zelene tranzicije, cirkularne ekonomije i jačanja standarda društvene i ekološke odgovornosti u međunarodnoj trgovini. Zemlje koje žele zadržati ili ojačati prisustvo na tržištu EU, suočene su sa zahtjevom usklađivanja svojih proizvodnih i logističkih lanaca sa nizom novih obaveza. Bosna i Hercegovina, iako još uvijek nije članica EU, ima status potencijalnog kandidata, što implicira potrebu za postupnim usklađivanjem sa evropskim zakonodavstvom i tržišnim praksama. U sektoru drvne industrije, to se odnosi ne samo na tehničke standarde kvaliteta i bezbjednosti proizvoda, već i na šire aspekte poslovanja – uključujući radna prava, zaštitu okoline, porijeklo sirovina i emisiju karbon-dioksida. Svi ovi mehanizmi zajedno predstavljaju jasnu poruku: *pristup tržištu EU, u budućnosti, neće zavisiti samo od cijene i kvaliteta proizvoda, već i od njihove etičnosti, održivosti i transparentnosti u cijelom lancu vrijednosti, od dobavljača do krajnjeg kupca.* Za drvnu industriju BiH, koja u velikoj mjeri izvozi na EU tržište, to znači potrebu za strateškim promjenama, ulaganjima u certifikaciju, edukaciju i praćenje porijekla sirovina, kao i za jačanjem saradnje s domaćim institucijama i međunarodnim partnerima.

2. amfori BSCI: SOSIJALNA ODGOVORNOST U LANCU SNABDIJEVANJA

amfori BSCI (Business Social Compliance Initiative) predstavlja jedan od najznačajnijih međunarodnih sistema za unapređenje uslova rada i društvene odgovornosti u globalnim

lancima snabdijevanja. Pokrenuta od strane evropske poslovne zajednice, uz SA8000 (Social Accountability International) i SMETA (Sedex Members Ethical Trade Audit) kao najzastupljenije inicijative i standardi, ova inicijativa pruža kompanijama alat za procjenu nivoa i unapređenje socijalnih standarda među njihovim dobavljačima. Ključni cilj amfori BSCI jeste da se obezbijedi poštovanje osnovnih radnih prava, definisanih kroz međunarodne konvencije (npr. konvencije Međunarodne organizacije rada – **ILO**) i dokumente kao što je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima.

Principi na kojima se zasniva amfori BSCI uključuju:

- zabranu dječijeg i prinudnog rada,
- slobodu udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje,
- sigurne i zdrave uslove rada,
- pravičnu naknadu za rad,
- regulisano radno vrijeme,
- nediskriminaciju i poštovanje dostojanstva radnika.

Sistem funkcioniše kroz procjene dobavljača (audit) koje vrše nezavisna tijela, a kompanije koje učestvuju u sistemu imaju pristup bazi podataka o dobavljačima i rezultatima njihovih audita. Ova transparentnost omogućava kupcima da donose informisane odluke o tome sa kim posluju. U kontekstu BiH, implementacija amfori BSCI donosi niz izazova:

- nedostatak svijesti i informisanosti među malim i srednjim preduzećima o važnosti društvene odgovornosti,
- ograničeni kapaciteti za sprovođenje audit procesa,
- nedovoljna podrška institucija za sistemsko unapređenje radnih uslova i jačanje radničkih prava.

S druge strane, postojanje društveno odgovornih kompanija koje već posluju u skladu sa standardima BSCI predstavlja pozitivan primjer i pokazuje da implementacija ovog sistema može donijeti konkurentsku prednost, jačanje reputacije na tržištu, ali i dugoročnu održivost poslovanja.

3. CBAM (CARBON BORDER ADJUSTMENT MECHANISM): KARBONSKA REGULACIJA

Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) predstavlja ključni instrument Evropske unije za borbu protiv tzv. "karbonskog curenja" (carbon leakage), tj. prakse prebacivanja proizvodnje u zemlje sa nižim ekološkim standardima kako bi se izbjegle obaveze smanjenja emisije gasova staklene bašte. Uveden kao dio šireg paketa „Fit for 55“, CBAM ima za cilj izjednačavanje troškova emisija između proizvođača unutar EU i onih koji izvoze u EU iz trećih zemalja.

CBAM se od 1. oktobra 2023. primjenjuje u prelaznoj fazi na šest sektora (cement, gvožđe i čelik, aluminij, đubriva, vodonik i električna energija), dok se planira širenje njegove primjene i na druge industrijske sektore – uključujući, posredno, i sektore koji koriste proizvode s intenzivnom emisijom CO₂, kao što su građevinarstvo i prerada drveta. U periodu od 2026. godine CBAM će postati finansijski obavezujući, što znači da će uvoznici morati plaćati certifikate na osnovu procijenjenih emisija CO₂ sadržanih u proizvodima koje uvoze.

Iako drvna industrija nije direktno obuhvaćena prvom fazom CBAM-a, njen indirektni uticaj je veoma značajan. Prije svega, mnogi proizvodi drvne industrije (npr. paneli, namještaj, građevinska stolarija) uključuju upotrebu materijala ili komponenti koji mogu potpasti pod CBAM (npr. čelik za okove i mehanizme, ljepila i lakovi proizvedeni iz industrijskih procesa s visokim emisijama). Takođe, drvna industrija koja koristi energente s visokom emisijom CO₂ (npr. fosilna goriva) u proizvodnim procesima, potencijalno se izlaže dodatnim

troškovima i zahtjevima u slučaju uključivanja u prošireni CBAM okvir. Za drvenu industriju BiH, ključni izazovi u kontekstu CBAM-a uključuju:

- nedostatak metodologije i znanja za izračunavanje karbonskog otiska proizvoda,
- nepostojanje obaveze izvještavanja o emisijama u većini domaćih kompanija,
- ograničene investicije u zelene tehnologije, posebno među malim i srednjim preduzećima.

4. EUDR (EU Regulation on Deforestation-free Products): PRAĆENJE PORIJEKLA SIROVINE

EUDR (EU Regulation on Deforestation-free Products), usvojena u junu 2023. godine, predstavlja jedan od najambicioznijih zakonodavnih okvira Evropske unije u oblasti zaštite šuma i borbe protiv globalnog krčenja šuma. Uredba se odnosi na proizvode koji potiču od rizičnih sirovina, među kojima se posebno ističe drvo, ali i soja, palmino ulje, govedina, kafa, kakao i kaučuk. EUDR propisuje da svi proizvodi koji se plasiraju na tržište EU moraju biti dokazano deforestation-free – tj. ne smiju poticati iz područja gdje je došlo do krčenja ili ozbiljne degradacije šuma nakon 31. decembra 2020. godine.

Kompanije koje žele izvoziti u EU moraće ispuniti stroge obaveze koje uključuju:

- Naziv drveta (latinski),
- Država porijekla sirovine,
- geolokaciju porijekla sirovine,
- dokazivanje usklađenosti sa zakonodavstvom zemlje porijekla,
- dostavljanje tzv. due diligence izjava,
- vođenje evidencije i omogućavanje nadzora od strane nadležnih EU tijela.

EUDR se trebao početi primjenjivati od 30. decembra 2024., međutim zbog nepripremljenosti firmi i država primjena je odgođena za godinu dana za velike firme.

Za BiH, koja posjeduje značajne šumske resurse i izvozi veliki dio polupreradenog i finalnog drvnog proizvoda na EU tržište, ova uredba nosi direktne posljedice. Da bi zadržali pristup tržištu EU, izvoznici će morati uspostaviti sisteme praćenja porijekla sirovine do šumske parcele, u skladu sa zahtjevima uredbe. To donosi niz izazova:

- nepostojanje jedinstvene baze podataka o šumskim parcelama, vlasništvu i održivom gazdovanju,
- nedovoljna digitalizacija šumskog sektora,
- fragmentiranost upravljanja šumama između entiteta i kantona,
- slab razvoj GIS i geolokacijskih sistema u sektoru.

Međutim, BiH u ovom kontekstu ima i komparativne prednosti. Veliki dio šuma je pod državnom upravom, što omogućava strateško planiranje i uspostavljanje centralizovanog sistema evidencije. Takođe, prisustvo FSC (Forest Stewardship Council) certifikovanih površina i kompanija predstavlja važan temelj za dalju nadogradnju prema EUDR zahtjevima. Kako bi se drvena industrija BiH uspješno prilagodila novim pravilima EU, neophodno je:

- uspostaviti nacionalni registar porijekla drvene sirovine s podrškom za geolokacijske podatke,
- digitalizovati procese otpreme, transporta i prerade drveta u saradnji sa šumskim gazdinstvima,
- podržati kompanije u uvođenju due diligence procedura, uključujući softverske alate za upravljanje podacima,

- izgraditi institucionalne kapacitete za praćenje usklađenosti i pružanje podrške izvoznicima,
- osnažiti saradnju između privatnog sektora i javnih šumarskih institucija.

Uprkos izazovima, u BiH postoje primjeri dobrih praksi koji pokazuju da je usklađivanje sa savremenim standardima moguće. Pojedine kompanije već posjeduju:

- FSC CoC (Chain of Custody) certifikate,
- ISO 9001 i ISO 14001 sisteme upravljanja kvalitetom i zaštitom okoliša,
- članstvo u inicijativama kao što je amfori BSCI,
- kontrolisane emisije CO₂ i energetske efikasnost u procesu proizvodnje.

Takođe, kroz podršku međunarodnih donatora (npr. GIZ, UNDP, EU4Business), realizovani su projekti digitalizacije proizvodnih procesa, edukacije o zelenim standardima i izrade softverskih alata za praćenje porijekla sirovine.

5. ZAKLJUČAK

Drvena industrija Bosne i Hercegovine nalazi se na prekretnici: s jedne strane suočena je s izazovima koje nameću savremeni regulatorni okviri Evropske unije, dok s druge strane ovi izazovi predstavljaju i šansu za dubinsku transformaciju sektora ka održivijem, konkurentnijem i društveno odgovornijem modelu poslovanja. U radu su analizirani ključni regulatorni zahtjevi koji će u narednom periodu oblikovati pristup evropskom tržištu:

- amfori BSCI, koji sve više postaje tržišni standard za etičko poslovanje i zaštitu radničkih prava,
- CBAM, koji uvodi sistem naplate emisija CO₂ za robu iz trećih zemalja,
- EUDR, koji zahtijeva puno poznavanje porijekla drvene sirovine s ciljem sprječavanja deforestacije.

S obzirom na strateški značaj drvnog sektora za privredu BiH, neophodno je da se u narednom periodu formulišu javne politike koje će ovaj sektor podržati ne samo kao izvoznika, već i kao nosioca održivog razvoja, zelene tranzicije i socijalne odgovornosti u skladu sa evropskim vrijednostima.

6. REFERENCE

- [1] Hasanić, S.: Upravljanje kvalitetom u procesu osvajanja novog proizvoda, doktorska disertacija, Mašinski fakultet u Zenici, Univerzitet u Zenici, Zenica, 2018.
- [2] European Commission,: Regulation (EU) 2023/1115 on deforestation-free products (EUDR), (2023).
- [3] European Commission (2021). Proposal for a Regulation establishing a carbon border adjustment mechanism (CBAM).
- [4] amfori BSCI (2023). amfori BSCI System Manual – Version 2.0.

